



مرکز جهانی علوم اسلامی

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته فقه و معارف اسلامی

عنوان:

روش تبلیغ انبیاء در قرآن

استاد راهنما:

حجت الاسلام و المسلمین آقای حسین کار آمد

استاد مشاور:

حجت الاسلام و المسلمین آقای محمد شریفی نیا

دانش پژوه:

محمد باقر رجائی

سال ۱۳۸۴

تایپ و صفحه آرایی: نظری

چکیده مطالب

انبیاء در طول حیات تبلیغی خویش بهترین و نافذترین روش‌ها و شیوه‌های تبلیغ و دعوت را به جامعه انسانی ارائه کرده‌اند، فرستادگان بزرگی چون ابراهیم، نوح، موسی، عیسی، و بالاتر از همه حضرت محمد ﷺ و نیز پیامبرانی چون یوسف، شعیب، داود، سلیمان، هود، صالح و زکریا،... در طول زندگانی افتخارآمیز خود به منظور دعوت الی الله و سوق دادن انسانها به صفات و رفتارهای نیکو شیوه‌های متنوعی را به کار گرفته‌اند که هر یک در جای خود تأثیر بسزایی بر شخصیت و رفتار انسان‌ها بر جای گذاشته است.

در این تحقیق شیوه‌های تبلیغی انبیاء بررسی شده است.

نخست کلیات تحقیق بیان شده است. سپس تحت عنوان عناصر و ابزار ارتباط و تبلیغ، تعریف ارتباط، انواع ارتباط، ارکان ارتباط، و همچنین تبلیغ و دانش ارتباطات، ویژگی‌های پیام مؤثر و پیام دهنده (مبلّغ) و موانع ارسال پیام بررسی شد. در ادامه هدف تبلیغ انبیاء ﷺ و ویژگی‌های انبیاء در تبلیغ و مخاطب انبیاء ﷺ و تبلیغ‌گفتاری و عملی انبیاء توضیح داده شد. پس از آن روش‌های گفتاری تبلیغ انبیاء بیان شد، در این زمینه، روش‌های عام تبلیغ مانند: بشارت و انذار، بشارت به نعمت‌های دنیوی، تزکیه و روش‌های خاص برخی انبیاء مانند: با نرمی و لطافت سخن گفتن، روش عقلانی، و بیان سرانجام و عاقبت امور، واداشتن به تفکر، استدلال مورد بررسی قرار گرفت.

پیامبران الگویی عینی هدایت، جنبه‌های مختلف الگو مانند ادب نسبت به خداوند و ادب نسبت به مردم، از جمله موضوعاتی هستند که در پایان به عنوان روش‌های الگویی (عملی) تبلیغ انبیاء به بحث گذاشته شد.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
□	اهدای
□	تقدیر و تشکر
□	چکیده پایان نامه

فصل اول

کلیات

۲	مقدمه
۴	سؤال اصلی تحقیق
۴	سؤال‌های فرعی تحقیق
۴	اهداف تحقیق
۵	پیشینه تحقیق
۷	اهمیت و ضرورت تحقیق
۹	روش تحقیق و گردآوری اطلاعات
۱۰	محدودیت‌های تحقیق
۱۱	مفاهیم
۱۱	تبلیغ
۱۴	دعوت
۱۵	روش

فصل دوم

عناصر و ابزار ارتباط و تبلیغ

۱۷	۱- تعریف ارتباط
۱۹	۲- انواع ارتباط
۲۱	۳- ارکان ارتباط

الف

۲۲	۴- تبلیغ و دانش ارتباطات
۲۳	۵- ویژگی های پیام مؤثر
۲۶	۶- پیام دهنده (مبلّغ)
۲۶	ویژگی های مبلّغ
۲۸	ویژگی های شخصیتی مبلّغ
۲۸	۱. هدایت یافته باشد
۲۹	۲. ایمان قلبی
۳۰	۳. اخلاص
۳۱	۴. شجاعت
۳۲	۵. تواضع
۳۳	۶. صبر و شکیبایی
۳۵	۷. بی نیازی
۳۵	۸. شرح صدر
۳۷	ویژگی های علمی مبلّغ
۳۷	۱. علم و آگاهی
۳۸	۲. شناخت علوم و معارف دینی
۴۰	۳. شناخت محیط
۴۱	ویژگی های اجتماعی مبلّغ
۴۱	۱. مردمی و درد آشنا بودن
۴۳	۲. خوش سابقه بودن
۴۴	۳. مهربانی و دلسوزی
۴۶	۷- ابزار تبلیغ و پیام رسانی
۴۷	۷-۱- رادیو و تلویزیون
۴۸	۷-۲- ماهواره
۴۹	۷-۳- رایانه
۵۰	۷-۴- اینترنت
۵۱	۷-۵- مطبوعات
۵۲	مشروعیت ابزار
۵۳	۸- موانع ارسال پیام

فصل سوم ویژگی‌های تبلیغ انبیاء

۵۸	هدف تبلیغ انبیاء
۵۸	۱- توحید
۵۹	۲- دعوت به معاد
۶۰	۳- دعوت به تزکیه و تقوی
۶۰	۴- مبارزه با ارزش‌های غیر الهی
۶۲	ویژگی‌های انبیاء به عنوان مبلغان دینی
۶۲	۱. از طبقه‌ای محروم بودند
۶۴	۲- خدا خواهی و اخلاص
۶۵	۳- تواضع و فروتنی
۶۶	۴- دلسوزی انبیاء
۶۷	۵- شرح صدر
۶۸	۶- صبر و شکیبایی
۷۰	۷- صراحت و قاطعیت
۷۲	۸- پای بندی به اخلاقیات
۷۳	۹- سازش ناپذیری در اصول
۷۶	مخاطبان انبیاء
۷۸	تبلیغ گفتاری و عملی انبیاء
۸۰	۱- طرز برخورد صحیح
۸۱	۲- حلم و گذشت و بزرگواری
۸۲	۳- تواضع و فروتنی
۸۳	۴- گشاده رویی

فصل چهارم روش گفتاری تبلیغ انبیاء

۸۶	روش عام تبلیغ انبیاء:
۸۶	۱. بشارت و انذار
۸۹	۱-۱. بشارت به نعمت‌های دنیوی
۹۱	۲-۱. بیم از نعمت‌های دنیوی

۹۳	۳-۱. امید و بیم اخروی
۹۳	۲- تذکر
۹۶	۲-۱. یاد آوری نعمت های الهی
۱۰۰	۲-۲. یادآوری سرگذشت تبهکاران
۱۰۲	۳- دعوت به وسیله حکمت و موعظه
۱۰۹	روش های خاص تبلیغ انبیاء اولوالعزم:
۱۱۰	روش تبلیغ حضرت نوح <small>علیه السلام</small>
۱۱۰	۱- پایداری و استمرار
۱۱۰	۲- بیان عظمت الهی
۱۱۱	روش تبلیغ حضرت ابراهیم <small>علیه السلام</small>
۱۱۱	۱- واداشتن به تفکر
۱۱۳	۲- استدلال به کمک محسوسات
۱۱۳	روش تبلیغ حضرت موسی <small>علیه السلام</small>
۱۱۳	۱- بانرمی و لطافت سخن گفتن
۱۱۴	۲- روش عتلائی و عاطفی
۱۱۶	۳- بیان سرانجام و عاقبت امور
۱۱۷	روش تبلیغ حضرت رسول اکرم <small>صلی الله علیه و آله</small>
۱۱۷	۱- گام به گام
۱۱۸	۲- دعوت نزدیکان و خویشاوندان
۱۲۰	۳- دعوت عمومی
۱۲۱	۳-۱- به سراغ مخاطب رفتن
۱۲۱	۳-۲- تبلیغ گروهی
۱۲۱	۳-۲-۱- نماز جمعه
۱۲۲	۳-۲-۲- خطابه
۱۲۳	۴- ارتباط رو در رو
۱۲۳	۵- عدم درخواست اجر و مزد

فصل پنجم
روش الگویی (عملی) تبلیغ انبیاء

۱۲۶	۱- ضرورت اتخاذ روش الگویی
۱۲۷	۲. پیامبران الگویی بشر
۱۳۰	۳. الگوهای عینی هدایت
۱۳۱	۴. جنبه‌های مختلف الگو
۱۳۱	۴-۱. ادب نسبت به خدا
۱۳۱	۴-۱-۱. در دعوت حضرت نوح <small>علیه السلام</small>
۱۳۲	۴-۱-۲. در دعوت حضرت ابراهیم <small>علیه السلام</small>
۱۳۳	۴-۱-۳. در دعوت موسی <small>علیه السلام</small>
۱۳۳	۴-۱-۴. حضرت یوسف <small>علیه السلام</small>
۱۳۴	۴-۱-۵. ادب حضر ایوب <small>علیه السلام</small>
۱۳۵	۴-۲. ادب نسبت به مردم
۱۳۵	۴-۲-۱. ارتباط صمیمی
۱۳۸	۴-۲-۲. وفای به عهد
۱۳۹	۵- اسوه‌ها
۱۳۹	۵-۱. نوح اسوه استقامت در تبلیغ
۱۴۰	۵-۲. یعقوب اسوه صبر و گذشت
۱۴۱	۵-۳. ایوب <small>علیه السلام</small> الگویی صبر و بردباری
۱۴۲	۵-۴. یوسف الگویی عفت و امانت
۱۴۵	نتیجه‌گیری
۱۴۶	پیشنهادهای
۱۴۷	فهرست منابع و مآخذ

فصل اول

کلیات

مقدمه

انسان‌هایی در عرصهٔ اجتماع پدید آمده‌اند که خود و زندگی خویش را وقف اصلاح انسان‌ها نموده، راه سعادت را به آنان نمایانده‌اند. این گروه نه تنها از صفات زشت خود خواهی پیراسته بوده‌اند، بلکه جامعه‌ی بشری را به تهذیب نفس و پاکیزگی روح و نوع دوستی دعوت نموده و چه بسا خود را فدای راه و هدف خود نموده‌اند.

این تحقیق در صدد بررسی راه و روش‌های تبلیغ انبیاء علیهم‌السلام در قرآن کریم است، زیرا اگر تبلیغ به روش صحیح انجام گیرد مؤثر و سودمند خواهد بود، و اگر باروش نا صحیح صورت گیرد نه تنها مفید نیست بلکه زیان آور خواهد بود. بهترین روش برای تبلیغ، روشی است که انبیاء در تبلیغات خود به کار برده‌اند و ما باید برای تبلیغ و امر به معروف و نهی از منکر از روش آنها استفاده کنیم، خداوند متعال در این باره می‌فرماید: «أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهِدَاهُمْ اَقْتَدِهْ» پیامبران کسانی هستند که خداوند هدایت شان کرده پس از روش آنان پیروی کنید. (۱)

تحقیق حاضر دارای پنج فصل و یک خاتمه است. در فصل اول کلیات مطرح شده است، در فصل دوم به عناصر و ابزار تبلیغ پرداخته شده است، چرا که نخست باید روشن شود که تبلیغ دارای چه عناصر و ابزاری است. تبلیغ به عنوان یک عامل ارتباطی دارای سه عنصر، پیام، پیام دهنده و پیام گیرنده می‌باشد، اگر در تبلیغ

عناصر پیام و پیام دهنده و پیام گیرنده و جود نداشته باشد تبلیغ صورت نمی‌گیرد. برقراری ارتباط و انجام تبلیغ نیازمند کانال و وسیله ارتباطی مانند کتاب، قلم، فیلم، رادیو، تلویزیون، انترنت، کامپیوتر است. گرچه در زمان پیامبران الهی این نوع وسایل و ابزارهای پیشرفته نبود، اما از وسایل و ابزارهایی چون قلم، کتابت، سخنرانی استفاده می‌شد.

در این فصل، هم چنین ویژگی‌های علمی - اجتماعی و شخصیتی مبلغ بررسی شده است تا روشن شود یک مبلغ باید دارای چه ویژگی‌های باشد.

در فصل سوم ویژگی‌های انبیاء علیهم‌السلام به عنوان یک مبلغ الهی و هم چنین اهداف تبلیغ انبیاء و تبلیغ عملی انبیاء بررسی شده است.

در فصل چهارم روش‌های تبلیغ گفتاری انبیاء بررسی شده است که این فصل از دو بخش تشکیل شده است، بخش اول روش‌های مشترک تبلیغ انبیاء، بخش دوم روش‌های خاص تبلیغ انبیاء بررسی شده است.

در فصل پنجم روش‌های الگویی انبیاء علیهم‌السلام مطرح شده است که شامل بحث‌هایی مانند ادب نسبت به خداوند، که به دعاها و مناجات و نحوه در خواست حاجات پرداخته است و ادب نسبت به مردم، که شامل بحث‌های ارتباط صمیمی و وفای به عهد می‌باشد.

در پایان این فصل نیز نمونه‌های الگویی، مانند استقامت در امر تبلیغ، صبر و گذشت، عفت و امانت... بررسی شده است.

سؤال اصلی تحقیق

قرآن مجید کامل ترین مرامنامه دعوت و تبلیغ است که باید روش های تبلیغ را از رهگذر مطالعه و تدبیر در آن آموخت. در قرآن کریم توجه جلدی به مسأله تبلیغ صورت گرفته است و این تحقیق در راستای حل این پرسش سامان یافته است که از منظر این کتاب آسمانی، انبیاء علیهم السلام از چه روش و یا روش های تبلیغی استفاده می کرده اند؟

سؤال های فرعی تحقیق

- ۱- عناصر و ابزار ارتباط و تبلیغ چه می باشد؟
- ۲- ویژگی های تبلیغ انبیاء کدامند؟
- ۳- روش های گفتاری تبلیغ انبیاء چیست؟
- ۴- روش های الگویی (عملی) تبلیغ انبیاء چیست؟

اهداف تحقیق

- ۱- بررسی عناصر و ابزار ارتباط و تبلیغ
- ۲- بررسی ویژگی های تبلیغ انبیاء
- ۳- بررسی روش های عام تبلیغ انبیاء
- ۴- روش های خاص تبلیغ انبیاء

۵- روش‌های الگویی (عملی) تبلیغ انبیاء و... از جمله اهداف این پژوهش می‌باشد که به آن پرداخته شده است.

پیشینه تحقیق

درباره شیوه‌های تبلیغ به صورت کلی کتاب‌های نوشته شده است. همچنین در باره سیره و روش تبلیغ انبیاء تألیفاتی وجود دارد که بیشتر جنبه تاریخی دارد و یا به صورت داستان بیان شده است. آنچه که به تبلیغ انبیاء علیهم‌السلام در قرآن ارتباط بیشتری دارد به شرح زیر است:

۱- بررسی تحلیل و مقایسه شیوه‌های تبلیغی حضرت نوح و حضرت رسول اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم (۱)

در این تحقیق، ابتدا زندگانی حضرت نوح و ویژگی‌های آن حضرت مورد بحث قرار گرفته است. سپس با تکیه به آیات قرآن درباره آن حضرت سخن به میان آمده است، آنگاه خلاصه‌ای از سیره پیامبر اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم ذکر شده است. سپس شرایط فرهنگی - اجتماعی عصر حضرت نوح و پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم مورد بحث قرار گرفته است. و وضعیت اعتقادی مردم آن عصر و خصوصیات فرهنگی و اجتماعی آن‌ها و پس از آن وضعیت فرهنگی و اعتقادی عصر رسول اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم مورد بحث قرار گرفته است. و پس از آن به بررسی شیوه‌های تبلیغی نوح علیه‌السلام پرداخته و روش‌های از قبیل نصیحت، بحث و جدل مورد بحث قرار گرفته و در پایان به شیوه‌های نفرین و خشونت به عنوان شیوه مخصوص حضرت نوح علیه‌السلام و هجرت و دعوت به نماز جمعه، به عنوان نمونه‌ای از شیوه‌های رسول اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم اشاره شده است.

۲- شیوه‌های ارتباط و تبلیغ در قرآن در برخورد با عموم مردم و مخالفان (۱)

در این تحقیق ابتدا به ارکان تبلیغ اشاره شده است، آنگاه به شیوه‌هایی از قبیل استمداد از تاریخ، تجربه، استفاده از جدل، عواطف، مقایسه و تکرار به عنوان شیوه‌های برخورد با عموم مردم و شیوه‌هایی هم چون برخورد نرم، سخت‌گیری، و شدت عمل و تحقیر مستکبران تحت عنوان برخورد با کفار و منافقین و روش‌هایی از قبیل تهدید یا دعوت به مباحله، جدال احسن و برخورد منطقی به عنوان شیوه‌های برخورد با اهل کتاب معرفی شده است.

۳- روش‌های تبلیغی حضرت موسی علیه السلام در قرآن (۲)

در این تحقیق ابتدا اهداف حضرت موسی علیه السلام و سپس به شیوه‌هایی از قبیل روش عاطفی، روش مقابله به مثل، روش مقایسه، روش نقل قصص اشاره شده است.

۴- بررسی شیوه‌های دعوت انبیاء اولوالعزم در قرآن (۳)

در این تحقیق مسائلی از قبیل ادب نسبت به خدا، ادب نسبت به مردم، طرح سوال، استدلال عقلانی، تحلیل از رخ داده‌های تاریخی، تکیه به انذار به همراه محبت، یکسان‌نگری، اولویت ندادن به بستگان، ایجاد روحیه خداگرایی، شخصیت دادن به مخاطب، برخورد قهرآمیز، دعوت به مباحله، جنگ و جهاد و نفرین مورد بحث قرار گرفته است.

از بررسی پیشینه تحقیق نتایج زیر بدست می‌آید:

۱. قسمت عمده‌ای از تألیفاتی که در این زمینه به رشته تحریر در آمده است، به طور کلی یا تحت عنوان قصه‌های انبیاء علیهم السلام مطرح شده است و یا جنبه تاریخی آن

(۱) محمد ضایع. پایان نامه کارشناسی ارشد، مؤسسه پژوهشی امام علیه السلام.

(۲) علی اکبر ضیائی. پایان نامه کارشناسی ارشد، مؤسسه پژوهشی امام علیه السلام.

(۳) علی حسین زاده، (پایان نامه) کارشناسی ارشد. مؤسسه پژوهشی امام علیه السلام.

مورد توجه قرار گرفت که در صدد نقل قصه‌های قرآن بوده است نه شیوه‌های تبلیغی انبیاء.

۲. برخی از تحقیقات اسلوب کلی تبلیغ را مطرح نموده است و در خصوص روش تبلیغ انبیاء علیهم‌السلام بحثی به میان نیامده است.

۳. تحقیقی که درباره‌ی پیامبران اولوالعزم است از جنبه‌های دیگر به بحث پرداخته شده است. از این رو، این رساله روشهای تبلیغی انبیاء علیهم‌السلام را از شیوه دیگری که تاکنون به این صورت نوشته نشده و یا به صورت جزئی و گذرا در ضمن بحث‌های دیگر مطرح شده است مورد بررسی قرار داده است.

اهمیت و ضرورت تحقیق

اسلام برتر از هم آیین‌های الهی است و خداوند دین و کتاب دیگری جز قرآن برای هدایت بشر نخواهد فرستاد.

اعتقاد به این نکته ضرورت جهانی بودن اسلام و قرآن را می‌رساند. حال باید توجه داشت که خداوند صدور و ابلاغ این آیین را بر مبلّغین فرض و لازم شمرده و دعوت بندگان به خدا پرستی و دوری لذات مادی دنیوی را حتی بر عبادت و اطاعت فردی (که بنده‌ای با پروردگار خود راز و نیاز کند) برتر و والاتر شمرده است. چنانکه روایت شده: انّ داود علیه‌السلام خرج مصحراً منفرداً فاوحی الله الیه یا داود مالی اراک و حدانیا؟ فقال: الهی اشتدّ الشوق و منی الی لقائک و حال بینی و بینک خلک، فاوحی الله الیه ارجع الیهم فانک ان تأتینی بعبد آبق اشتبک فی اللوح حمیداً. (۱)

روزی داود علیه‌السلام به تنهایی روانه بیابان شد تا در خلوت خدای خود را عبادت کند، خداوند به او وحی کرد

که ای داود چرا تو را تنها می بینم؟ داود علیه السلام پاسخ داد: خدایا بسیار مشتاق دیدار تو شدم و مردم بین من و تو جدایی افکندند، خداوند به او فرمود: به سوی مردم بازگرد، تو اگر بنده ای فراری از درگاه من را به سوی من بازگردانی تو را ستایش شده در لوح پایدار می سازم. (۱)

و نیز خداوند سبحان در اهمیت و لزوم تبلیغ می فرماید: «وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَ لِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا» (۲) نباید مؤمنان همگی بیرون رفته و رسول را تنها گذارند، بلکه چرا از هر طایفه ای جمعی برای جنگ و گروهی نزد رسول برای آموختن علم مهیا نباشند تا آن علمی که آموخته اند بروند و به قوم خود بیاموزند.

علامه طباطبایی در تفسیر این آیه می فرماید: که سیاق آیه دلالت می کند بر این که منظور از جمله «لینفروا كافة» بیرون شدن همگی برای جهاد است و ضمیر در «فرقة منهم» به مؤمنین بر می گردد که نباید همگی شان بیرون روند، و لازمه آن این است که مقصود از «نفر» کوچ کردن به سوی رسول خدا باشد. بنابر این آیه شریفه در این مقام است که مؤمنین سایر شهرها را نهی کند از این که تمامی شان به جهاد بروند، بلکه باید یک عده از ایشان به مدینه الرسول آمده احکام را از آن جناب بیاموزند و عده دیگر به جهاد بروند. منظور از آیه این است که وقتی عده ای احکام دین را یاد گرفتند به شهر خود و به میان اهل ولایت خود برگشته و هم وطنان خود را با نشر احکام و معارف دین انداز نموده آثار مخالفت با اصول و فروع دین را به آنها گوشزد بکنند تا شاید بترسند و به تقوی بگرایند.

اکنون که جبهه تبلیغی قوی علیه اسلام تشکیل شده و قصد دارند تا با استفاده از تبلیغ و ابزارهای تبلیغی مردم مسلمان را از راه مستقیم منحرف سازند و ایشان را از

اعتقادات شان جدا کنند، چه کسی ضرورت تبلیغ و لزوم استفاده از روش‌های صحیح تبلیغی را برای دفاع در مقابل این هجوم فرهنگی انکار می‌کند. با استفاده از سلاح تبلیغ است که نقشه‌های شوم جهان‌خواران نقش بر آب و توطئه‌های شیطانی ایشان خنثی می‌شود. اگر مبلغان فداکار و با اخلاص اسلامی در طول تاریخ، بار سنگین پیام‌رسانی و آگاه نمودن مسلمانان را بر دوش نمی‌کشیدند در این زمان پرچم لا اله الا الله و محمد رسول الله در قسمت‌های مختلف جهان برافراشته نبود. (۱)

بنابر این تردیدی در ضرورت تبلیغ و به کارگیری روش درست آن نیست و از آنجایی که روش تبلیغی انبیاء بی شک روش مؤثری می‌باشد لازم است مورد بررسی قرار گیرد. چرا که پیامبران کسانی هستند که خداوند هدایتشان کرده و روش‌های درست تبلیغ را به آنان آموخته است، از این رو باید از روش آنان پیروی کنیم، علاوه بر این آنان معصوم هستند و در کار خود هرگز اشتباه نمی‌کنند، اگر ما از آنان به درستی پیروی کنیم حتماً در کار خود موفق می‌شویم و تبلیغات ما ثمر بخش و سودمند خواهد شد.

روش تحقیق و گرد آوری اطلاعات

در این تحقیق از روش توصیفی - تحلیلی استفاده شده است یعنی با مراجعه به منابع و گرد آوری آیات پیرامون موضوع تحقیق در نهایت برای ارتباط بخشیدن به مطالب از شیوه تحلیل و توصیف بهره گرفته است. همچنین جمع آوری اطلاعات و جمع آوری مطالب به روش اسنادی انجام شده است. با مراجعه به کتابخانه‌های در دسترس و بازشناسی منابع مورد نظر اعم از تفاسیر و کتب روایی دیگر مطالب را

(۱) محسن فرائی. قرآن و تبلیغ، ص ۲۵.

جمع آوری نموده و آنها را در چارچوب پژوهش حاضر به کار گرفته و به تدوین آن پرداخته شده است.

محدودیت های تحقیق

نگارنده ادعا نمی کند که همه روش های انبیاء را به طور کامل بحث و بررسی کرده است؛ چرا که این موضوع گسترده می باشد، البته در این مورد به مشکلاتی نیز برخوردیم که از جمله آن:

- ۱- عدم دسترسی به منابع
- ۲- نداشتن تجربه کافی
- ۳- در دسترس نبودن الگوی مناسب
- ۴- عدم وقت کافی برای این موضوع بسیار مهم می باشد.